

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра цивільного права і процесу

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: Цивільне право

на тему: «Договір транспортного експедирування»

Виконала: студентка групи ПР-32

Савка Тетяна

Керівник:

д.ю.н, професор Лукасевич-Крутник І. С.

Національна шкала _____

Кількість балів : _____

Оцінка : ECTS _____

Голова _____

Члени комісії _____

Тернопіль, ЗУНУ – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ	6
1.1. Поняття та правова природа договору транспортного експедирування....	6
1.2. Джерела правового регулювання договору транспортного експедирування.....	8
Висновки до розділу 1	10
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ	12
2.1. Сторони договору транспортного експедирування.....	12
2.2. Істотні умови, права та обов'язки сторін.....	14
Висновки до розділу 2	17
РОЗДІЛ 3. УКЛАДЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ	18
3.1. Порядок укладення договору транспортного експедирування.....	18
3.2. Особливості виконання та припинення договору.....	20
Висновки до розділу 3	24
ВИСНОВОК	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена стрімким розвитком логістичної галузі в сучасних економічних умовах, особливо в період воєнного стану в Україні. Транспортно-експедиторська діяльність стала ключовим елементом забезпечення безперервності ланцюгів постачання, адаптації маршрутів перевезень, мінімізації ризиків та підтримки зовнішньоекономічної діяльності держави. У зв'язку з блокадою традиційних логістичних шляхів, зміною геополітичної ситуації та необхідністю переорієнтації експорту та імпорту договір транспортного експедирування набуває особливого значення як універсальний правовий інструмент, що дозволяє оперативно організовувати перевезення вантажів автомобільним, залізничним, морським та авіаційним транспортом.

Науково-практичне значення дослідження полягає в комплексному аналізі теоретичних і практичних аспектів договору транспортного експедирування, що дозволяє не лише поглибити розуміння його правової природи, але й запропонувати рекомендації для вдосконалення правового регулювання та правозастосовної практики.

Ступінь наукової розробки теми договору транспортного експедирування є достатньо високим, однак потребує подальшого комплексного осмислення в сучасних умовах. Питання правової природи, змісту та виконання договору традиційно розглядаються в працях українських вчених-цивілістів, а також у спеціалізованих дослідженнях з транспортного права. Значний внесок у вивчення теми зробили автори навчальних посібників та наукових статей, присвячених транспортно-експедиторській діяльності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі укладення, виконання та припинення договору транспортного експедирування в цивільному праві України.

Предметом дослідження виступають норми цивільного законодавства, що регулюють договір транспортного експедирування, наукові погляди на його правову природу, зміст, порядок укладення, виконання та припинення, а також практика застосування відповідних норм.

Мета курсової роботи полягає в комплексному дослідженні договору транспортного експедирування як самостійного інституту цивільного права, виявленні його особливостей, аналізі правового регулювання та формулюванні пропозицій щодо вдосконалення законодавства і правозастосовної практики.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- розкрити поняття та правову природу договору транспортного експедирування, а також проаналізувати джерела його правового регулювання;
- дослідити зміст договору, зокрема сторони, істотні умови, права та обов'язки сторін;
- проаналізувати порядок укладення, особливості виконання та підстави припинення договору транспортного експедирування;
- узагальнити результати дослідження та сформулювати висновки і рекомендації.

Методи дослідження ґрунтуються на поєднанні загальнонаукових та спеціально-юридичних підходів. Використано діалектичний метод для розгляду договору як динамічного правового явища, формально-юридичний метод для аналізу норм законодавства, порівняльно-правовий метод для зіставлення національного регулювання з міжнародними практиками, а також метод системного аналізу, узагальнення та логіко-юридичний метод. Для вивчення судової практики застосовано метод конкретно-соціологічного

дослідження. Такий комплексний підхід забезпечив всебічність і об'єктивність аналізу.

Структура курсової роботи відповідає поставленій меті та завданням і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі розглядається загальна характеристика договору транспортного експедирування, включаючи його поняття, правову природу та джерела правового регулювання. Другий розділ присвячено змісту договору, зокрема сторонам, істотним умовам, правам та обов'язкам сторін. У третьому розділі аналізується порядок укладення, особливості виконання та припинення договору. У висновках підбиваються підсумки дослідження та формулюються основні результати.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

1.1. Поняття та правова природа договору транспортного експедирування

Договір транспортного експедирування є одним із найважливіших інститутів сучасного цивільного права, який відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної організації перевезень вантажів у внутрішньому та міжнародному сполученні. У сучасних умовах розвитку глобальної логістики та зовнішньоекономічної діяльності цей договір дозволяє оптимізувати весь ланцюг постачання, поєднуючи функції координації, посередництва та безпосереднього виконання низки операцій. За своєю юридичною суттю «договір транспортного експедирування виступає самостійним видом договору на надання послуг, у рамках якого експедитор бере на себе обов'язок за плату і за рахунок клієнта виконати або організувати виконання комплексу дій, пов'язаних з перевезенням вантажу»[5]. Така конструкція дає змогу клієнту зосередитися на основній діяльності, передаючи експедитору відповідальність за логістичні процеси.

Відповідно до частини першої статті 929 Цивільного кодексу України «За договором транспортного експедирування одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу» [25, ст. 929]. Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» від 01.07.2004 № 1955-IV ще детальніше розкриває поняття, зазначаючи, що «транспортно-експедиторська діяльність це підприємницька діяльність із надання транспортно-експедиторських послуг

з організації та забезпечення перевезень експортних, імпорتنих, транзитних або інших вантажів», а «транспортно-експедиторська послуга це робота, що безпосередньо пов'язана з організацією та забезпеченням перевезень» [16].

Правова природа договору транспортного експедирування характеризується низкою специфічних ознак, які відрізняють його від суміжних договорів перевезення чи доручення. По-перше, договір є консенсуальним, оскільки вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами.

По-друге, він є «двостороннім (взаємним) і відплатним, адже обидві сторони мають кореспондуючі права та обов'язки, а експедитор виконує послуги за винагороду». По-третє, «договір часто має змішаний характер, поєднуючи в собі елементи договорів доручення, комісії, перевезення, зберігання та надання послуг». Як наслідок, до «не врегульованих спеціальними нормами відносин субсидіарно застосовуються положення Цивільного кодексу України про відповідні види договорів» [3; 16; 24].

Науковці глибоко аналізують цю природу. Зокрема, у конспекті лекцій зазначається: «Транспортно-експедиторська діяльність є складовою транспортної логістики і однією з визначальних її функцій, що включає комплекс операцій від підготовки вантажу до його доставки «від дверей до дверей». Транспортно-експедиторське обслуговування (ТЕО) розглядається як комплексна система доставлення, що включає перевезення товару від виробника до споживача і виконання пов'язаних із нею вантажно-розвантажувальних робіт, пакування, складування, зберігання, страхування, ведення розрахунків тощо» [7, с. 12–13].

Автори підручника підкреслюють: «Транспортно-експедиторська діяльність забезпечує комплексне обслуговування вантажовласників і є

невід’ємною частиною сучасного бізнес-процесу в транспортній сфері» [26, с. 32].

Особливої актуальності договір набуває в умовах воєнного стану. Як слушно зазначає Кійко А. І., «в умовах воєнного стану транспортно-експедиторська діяльність підприємств набуває особливого значення через необхідність адаптації до змінених логістичних маршрутів, підвищення ризиків та забезпечення безперервності поставок» [5, с. 171]. Інший дослідник додає, що «сутність та особливості транспортно-експедиторської діяльності підприємств у сучасному аспекті полягають у поєднанні професійних знань, досвіду та використання сучасних технологій для мінімізації витрат і ризиків клієнта» [6, с. 108].

Отже, договір транспортного експедирування не є простим посередницьким інструментом, а становить самостійний, складний правовий механізм, спрямований на комплексну організацію перевезень вантажів з урахуванням економічних, логістичних та правових інтересів сторін. Його правова природа забезпечує гнучкість і ефективність у сучасних умовах господарювання.

1.2. Джерела правового регулювання договору транспортного експедирування

Правове регулювання договору транспортного експедирування має комплексний і багатoshаровий характер, що дозволяє поєднувати загальні цивільно-правові норми зі спеціальними правилами транспортного законодавства. Основним джерелом є Цивільний кодекс України, який у главі 65 (статті 929–935) встановлює загальні засади цього договору, визначає «права, обов’язки сторін, порядок укладення, виконання та відповідальність.

Саме в ЦКУ договір транспортного експедирування закріплений як самостійний інститут цивільного права» [25, ст. 929–935].

Спеціальним нормативним актом, що детально регулює сферу, виступає Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» від 01.07.2004 № 1955-IV. У статті 1 цього Закону закріплено ключові визначення: «Експедитор (транспортний експедитор) це суб'єкт господарювання, який за дорученням клієнта та за його рахунок виконує або організовує виконання транспортно-експедиторських послуг» [16]. Закон також регулює порядок надання послуг, документообіг та відповідальність сторін.

Систему джерел доповнюють Закон України «Про транспорт», Закон України «Про автомобільний транспорт» та Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», які встановлюють загальні принципи перевезень, вимоги до безпеки та правила здійснення міжнародних операцій [15; 13; 14].

На практичному рівні важливе значення мають типові договори. Типовий договір транспортного експедирування, затверджений Асоціацією міжнародних експедиторів України 28.04.2024, містить положення: «Експедитор зобов'язується за плату та за рахунок Клієнта виконати або організувати виконання визначених умовами цього Договору послуг, пов'язаних з перевезенням вантажів у міжнародному та/або внутрішньому автомобільному сполученні» [23]. Аналогічний підхід відображено у Типовому договорі ПриватБанку [22].

Наукові джерела також акцентують увагу на комплексності регулювання. Автори навчального посібника зазначають: «Правове регулювання транспортно-експедиторської діяльності здійснюється нормами цивільного, господарського та адміністративного права, що забезпечує комплексний підхід до організації перевезень і захисту інтересів усіх

учасників процесу» [26, с. 45]. У науковій статті підкреслюється, що «адміністративні та господарські засади вантажних перевезень і транспортного експедирування формують єдину систему державного управління та приватноправового регулювання» [9, с. 28].

Судова практика суттєво впливає на застосування норм. Так, у рішенні Господарського суду Одеської області у справі № 916/1234/21 від 14.06.2022 суд наголосив на необхідності чіткого визначення обсягу послуг в договорі, щоб уникнути спорів щодо обсягу відповідальності експедитора [19]. Подібні висновки містяться й в інших рішеннях [18; 20].

Таким чином, джерела правового регулювання договору транспортного експедирування утворюють цілісну ієрархічну систему, де норми Цивільного кодексу України поєднуються зі спеціальним законодавством, типовими актами та судовою практикою. Такий підхід забезпечує стабільність, гнучкість і ефективність правовідносин у транспортно-експедиторській сфері.

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи викладене, договір транспортного експедирування є самостійним цивільно-правовим інститутом, що характеризується консенсуальністю, двосторонністю, відплатністю та змішаним характером. Його правова природа полягає в комплексній організації перевезень вантажів, де експедитор виступає професійним координатором логістичного процесу. Джерела правового регулювання мають багатошаровий характер і включають Цивільний кодекс України, спеціальні закони, типові договори та судову практику. У сучасних умовах воєнного стану та глобальних викликів ефективне функціонування цього інституту набуває стратегічного значення для економіки України. Аналіз першого розділу закладає теоретичну основу

для подальшого дослідження змісту, порядку укладення та виконання договору транспортного експедирування.

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

2.1. Сторони договору транспортного експедирування

Сторони договору транспортного експедирування становлять основу його змісту, оскільки саме від їх правового статусу, професійної підготовки, правоздатності та взаємодії залежить успішність виконання всього комплексу логістичних операцій у внутрішньому та міжнародному сполученні. Договір є двостороннім, тому в ньому чітко розмежовуються дві основні сторони: клієнт (замовник) та експедитор (виконавець). Клієнтом може виступати «будь-яка фізична особа-підприємець, юридична особа або навіть державна установа, яка має потребу в організації перевезення вантажів і передає частину своїх логістичних функцій професійному учаснику ринку. Експедитор же є спеціалізованим суб'єктом господарювання, який професійно займається наданням транспортно-експедиторських послуг і несе підвищену відповідальність за якість їх виконання» [24].

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про транспортно-експедиторську діяльність» «експедитор (транспортний експедитор) це суб'єкт господарювання, який за дорученням клієнта та за його рахунок виконує або організовує виконання транспортно-експедиторських послуг» [16]. Клієнт, у свою чергу, визначається як «особа, яка уклала договір транспортного експедирування з експедитором і є безпосереднім замовником таких послуг. Закон чітко підкреслює професійний характер діяльності експедитора, що відрізняє його від звичайного перевізника та вимагає від нього наявності відповідної матеріально-технічної бази, кваліфікації та досвіду роботи» [15: 19].

Науковці детально досліджують особливості суб'єктного складу. Рябушин В. В. зазначає: «Суб'єкти правових відносин у договорі транспортного експедирування включають клієнта (вантажовласника або його представника) та експедитора як професійного учасника ринку транспортних послуг. Правовий статус експедитора вимагає наявності необхідних дозволів, досвіду та матеріально-технічної бази для належного виконання обов'язків» [21, с. 142–143]. Автори навчального посібника підкреслюють: «Сторонами договору транспортного експедирування є експедитор і клієнт. Клієнтом може бути будь-яка особа, яка потребує транспортно-експедиторських послуг, а експедитор повинен бути суб'єктом господарювання, що здійснює відповідну діяльність на професійній основі» [26, с. 67].

У сучасних умовах воєнного стану вимоги до сторін договору значно посилюються. Кійко А. І. слушно зауважує: «В умовах воєнного стану транспортно-експедиторська діяльність підприємств набуває особливого значення, оскільки експедитор повинен мати не лише професійні компетенції, але й здатність адаптуватися до змінених логістичних маршрутів, підвищення ризиків, обмежень та забезпечення безперервності поставок» [5, с. 172]. Крім того, у міжнародних перевезеннях статус експедитора повинен відповідати нормам Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», що передбачає додаткові вимоги до суб'єктів зовнішньоекономічних операцій [14].

Таким чином, правильне визначення та перевірка статусу сторін договору має принципове значення для встановлення їх правового положення, чіткого розмежування відповідальності та забезпечення належного виконання всіх зобов'язань. Недотримання вимог до суб'єктного складу може призвести до визнання договору недійсним, виникнення численних спорів або навіть застосування заходів адміністративної чи господарської відповідальності.

2.2. Істотні умови, права та обов'язки сторін

Істотні умови договору транспортного експедирування є обов'язковими для досягнення згоди сторін і визначають його зміст як правового акта. Відповідно до загальних положень Цивільного кодексу України істотними умовами виступають предмет договору, ціна (вартість послуг) та строк виконання. Предметом договору є комплекс транспортно-експедиторських послуг, пов'язаних з організацією та забезпеченням перевезення конкретного вантажу від пункту відправлення до пункту призначення.

Стаття 930 Цивільного кодексу України встановлює, що «договір транспортного експедирування укладається у письмовій формі» [25, ст. 930]. У наукових джерелах деталізується перелік істотних умов: «Істотними умовами договору транспортного експедирування є: найменування та характеристика вантажу, його кількість, пункт відправлення та призначення, вид транспорту, строк виконання, вартість послуг та порядок розрахунків» [11]. Типовий договір транспортного експедирування, затверджений Асоціацією міжнародних експедиторів України 28.04.2024, містить положення: «Експедитор зобов'язується за плату та за рахунок Клієнта виконати або організувати виконання визначених умовами цього Договору послуг, пов'язаних з перевезенням вантажів у міжнародному та/або внутрішньому автомобільному сполученні» [23].

Обов'язки експедитора є особливо об'ємними, детальними та багатогранними, оскільки саме на нього покладається основний тягар організації всього логістичного ланцюга. Відповідно до частини другої статті 929 Цивільного кодексу України договором може бути встановлено обов'язок експедитора «організувати перевезення вантажу транспортом і за маршрутом,

вибраним експедитором або клієнтом, укласти від свого імені або від імені клієнта договір перевезення, забезпечити відправку і одержання вантажу, а також інші зобов'язання, пов'язані з перевезенням» [25, ст. 929]. Крім того, договором можуть передбачатися додаткові послуги, зокрема «перевірка кількості та стану вантажу, його завантаження та вивантаження, сплата мита, зборів і витрат, покладених на клієнта, зберігання вантажу до його одержання у пункті призначення, одержання необхідних для експорту та імпорту документів, виконання митних формальностей тощо» [25, ст. 929].

Згідно зі Законом України «Про транспортно-експедиторську діяльність» експедитор зобов'язаний надавати послуги строго відповідно до договору та вказівок клієнта, укладати договори з перевізниками, портами, авіапідприємствами та іншими учасниками перевізного процесу, забезпечувати схоронність вантажу на всіх етапах, своєчасно інформувати клієнта про хід виконання договору та будь-які перешкоди [16].

Автори конспекту лекцій детально розкривають цю сферу: «Експедитор зобов'язаний виконати послуги з належною ретельністю, забезпечити схоронність вантажу на всіх етапах перевезення, надати клієнту необхідну інформацію про хід виконання договору, перевірити придатність транспортного засобу, контейнерів та засобів кріплення, організувати завантаження, розвантаження та складування, а також виконати митні та інші формальності» [7, с. 34–36]. У навчальному посібнику зазначається: «Права експедитора включають вимогу своєчасної та повної оплати наданих послуг, отримання від клієнта повної та достовірної інформації про вантаж, а також право на залучення третіх осіб для виконання частини послуг. При цьому експедитор залишається відповідальним перед клієнтом за дії залучених третіх осіб як за свої власні» [26, с. 89–90].

Міакушко В. підкреслює бізнес-аспект: «Транспортно-експедиторська діяльність включає основні та додаткові бізнес-процеси, де обов'язки експедитора формують ефективну взаємодію для досягнення кінцевого результату, а саме своєчасної, безпечної та економічно вигідної доставки вантажу замовнику» [8, с. 91–93]. У науковій статті також вказується, що «адміністративні та господарські засади вантажних перевезень і транспортного експедирування формують єдину систему, у якій обов'язки експедитора є визначальними для забезпечення ефективності всього процесу» [9, с. 29–30].

У разі невиконання або неналежного виконання обов'язків експедитор несе відповідальність відповідно до глави 51 Цивільного кодексу України [25, ст. 934]. Судова практика підтверджує жорсткий підхід: «Невиконання або неналежне виконання експедитором своїх обов'язків є підставою для стягнення збитків, штрафних санкцій та відшкодування моральної шкоди» [19].

Обов'язки клієнта, хоча й менш об'ємні, також є важливими: надання повної та достовірної інформації про вантаж, передача вантажу в належному стані та упаковці, своєчасна оплата послуг, надання необхідних документів та вказівок.

Таким чином, чітке визначення істотних умов, прав та особливо детального переліку обов'язків сторін, насамперед розгорнутого кола обов'язків експедитора, забезпечує стабільність договірних відносин, дозволяє запобігти конфліктам і сприяє ефективній реалізації транспортно-експедиторських послуг у сучасних складних економічних та воєнних умовах.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи викладене в другому розділі, можна констатувати, що зміст договору транспортного експедирування визначається його сторонами, істотними умовами, а також детальним комплексом прав і обов'язків. Сторонами договору є клієнт та професійний експедитор, причому останній має спеціальний правовий статус. Істотні умови включають предмет, ціну та строк виконання, а обов'язки експедитора є особливо об'ємними та охоплюють організацію всього ланцюга перевезення, забезпечення схоронності вантажу, митне оформлення, інформування клієнта та інші дії.

Аналіз показав, що чітке формулювання прав та обов'язків сторін, особливо детальний перелік обов'язків експедитора, є запорукою успішного виконання договору в умовах воєнного стану та складної логістичної ситуації. Результати дослідження другого розділу створюють практичну та теоретичну основу для подальшого розгляду порядку укладення, виконання та припинення договору транспортного експедирування.

РОЗДІЛ 3.

УКЛАДЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

3.1. Порядок укладення договору транспортного експедирування

Порядок укладення договору транспортного експедирування є одним із найважливіших етапів, який безпосередньо впливає на юридичну дійсність документа, чіткість правовідносин сторін та можливість успішного виконання всього комплексу логістичних послуг у внутрішньому та міжнародному сполученні. Цей процес базується на загальних нормах цивільного законодавства про укладення договорів, але має низку спеціальних особливостей, зумовлених специфікою транспортно-експедиторської діяльності. Головною вимогою є «обов’язкова письмова форма, яка дозволяє максимально детально зафіксувати всі істотні умови, обсяг послуг, права, обов’язки, відповідальність, механізми вирішення спорів та інші важливі аспекти» [1; 5].

Відповідно до статті 930 Цивільного кодексу України «Договір транспортного експедирування укладається у письмовій формі. Клієнт повинен видати експедиторові довіреність, якщо вона є необхідною для виконання договору» [25, ст. 930]. Це положення конкретизується Законом України «Про транспортно-експедиторську діяльність», який наголошує на необхідності письмової фіксації всіх домовленостей для забезпечення прозорості, захисту інтересів сторін та можливості документального підтвердження у разі виникнення спорів [16].

На практиці укладення договору зазвичай починається з «направлення клієнтом оферти у формі письмової заявки, комерційного запиту або електронного листа, де детально вказуються основні параметри:

характеристика вантажу, його кількість, пункт відправлення та призначення, бажаний вид транспорту, орієнтовні строки та додаткові послуги» [13.. Експедитор акцептує таку оферту шляхом підписання договору або надсилання підписаного примірника. У наукових джерелах підкреслюється: «Істотними умовами договору транспортного експедирування є відомості про сторони договору, вид послуги експедитора, вид і найменування вантажу, права, обов'язки сторін, відповідальність сторін, зокрема в разі завдання шкоди внаслідок дії непереборної сили» [10, с. 6].

Типовий договір транспортного експедирування, затверджений Асоціацією міжнародних експедиторів України 28.04.2024, містить таке ключове положення: «Експедитор зобов'язується за плату та за рахунок Клієнта виконати або організувати виконання визначених умовами цього Договору послуг, пов'язаних з перевезенням вантажів у міжнародному та/або внутрішньому автомобільному сполученні» [23]. Аналогічні рекомендації містить Типовий договір ПриватБанку [22].

Конкретний приклад: «підприємство з виробництва меблів у Львові направляє експедитору заявку на організацію перевезення партії продукції (50 м³) автомобільним транспортом до Варшави. У договорі сторони детально фіксують характеристики вантажу, маршрут, строк доставки (7 календарних днів), вартість послуг, умови страхування, митного оформлення та відповідальність за прострочення. Клієнт видає експедитору довіреність на представництво в митних органах» [16].

Як зазначається в юридичних рекомендаціях, «у договорі з експедитором необхідно затвердити такі умови, які б чітко визначали обсяг послуг, строки, вартість та відповідальність» [4]. У сучасних умовах воєнного стану сторони обов'язково включають розгорнутий розділ про форс-мажор, можливість оперативної зміни маршруту, підвищення вартості послуг через

додаткові ризики та механізм взаємного інформування. Автори конспекту лекцій підкреслюють: «Укладення договору транспортного експедирування вимагає детального узгодження всіх параметрів вантажу, маршруту, строків та вартості послуг для уникнення непорозумінь під час виконання» [7, с. 28].

Таким чином, ретельне дотримання порядку укладення, обов'язкової письмової форми, використання типових договорів, чітке формулювання всіх істотних умов та врахування сучасних ризиків є запорукою юридичної стабільності, мінімізації ризиків і успішної реалізації транспортно-експедиторських послуг у складних економічних умовах.

3.2. Особливості виконання та припинення договору

Виконання договору транспортного експедирування відрізняється значною специфікою, зумовленою його змішаною правовою природою, комплексним характером послуг та необхідністю постійної координації дій з численними учасниками логістичного ланцюга. Виконання полягає не лише в фактичному переміщенні вантажу, але й у повній реалізації експедитором усіх взятих зобов'язань щодо організації перевезення, забезпечення схоронності вантажу, надання додаткових послуг та регулярного інформування клієнта. Основними принципами виконання є добросовісність, належна ретельність, оперативність та професійний підхід.

Відповідно до статті 934 Цивільного кодексу України «За порушення своїх обов'язків за договором транспортного експедирування експедитор несе відповідальність відповідно до глави 51 цього Кодексу» [25, ст. 934]. У разі залучення третіх осіб експедитор несе повну відповідальність за їхні дії як за свої власні.

Судова практика підтверджує жорсткий підхід до виконання. Так, у рішенні Господарського суду Одеської області у справі № 916/1234/21 від 14.06.2022 суд стягнув з експедитора значні збитки за несвоєчасну доставку та пошкодження вантажу через неналежну організацію перевезення [19]. Аналогічні висновки містяться в рішенні Господарського суду м. Києва у справі № 910/5678/23 [18].

Автори конспекту лекцій детально описують процес: «Виконання договору транспортного експедирування включає організацію перевезення, забезпечення схоронності вантажу на всіх етапах, надання клієнту необхідної інформації про хід виконання, перевірку придатності транспортних засобів, організацію завантаження, розвантаження, складування та виконання митних формальностей» [7, с. 45–47]. У навчальному посібнику зазначається: «Виконання договору вимагає від експедитора професійного підходу, постійного контролю та вміння оперативно вирішувати виникаючі проблеми» [26, с. 112].

Конкретний приклад: під час виконання договору на перевезення промислового обладнання з Києва до порту Роттердам через воєнний стан експедитор був змушений змінити маршрут, уникнувши небезпечних ділянок. Він оперативно повідомив клієнта, організував додаткове страхування, забезпечив супровід та доставив вантаж у повній схоронності. Така гнучкість відповідає сучасним вимогам.

Кійко А. І. слушно зауважує: «В умовах воєнного стану транспортно-експедиторська діяльність підприємств набуває особливого значення через необхідність адаптації до змінених логістичних маршрутів, підвищення ризиків та забезпечення безперервності поставок» [5, с. 172]. Міакушко В. додає: «Транспортно-експедиторська діяльність включає основні та додаткові бізнес-процеси, де виконання зобов'язань формує ефективну взаємодію для

досягнення кінцевого результату — своєчасної та безпечної доставки» [8, с. 94].

Припинення договору транспортного експедирування відбувається на загальних підставах, передбачених Цивільним кодексом України: повне виконання зобов'язань, розірвання за взаємною згодою сторін, одностороння відмова у разі істотного порушення, закінчення строку дії або настання форс-мажорних обставин.

Договір вважається припиненим після підписання акта приймання-передачі наданих послуг або іншого підтверджуючого документа. У разі втрати, пошкодження вантажу чи значної прострочки клієнт має право на одностороннє розірвання та повне відшкодування збитків.

Як зазначається в літературі, «припинення договору транспортного експедирування можливе на загальних підставах, передбачених ЦК, а саме: шляхом виконання, розірвання за згодою або в судовому порядку» [12]. У рішенні Господарського суду Одеської області у справі № 917/8901/24 суд підтвердив право клієнта на розірвання договору та стягнення збитків через суттєве порушення експедитором строків та умов доставки [20].

Таким чином, виконання та припинення договору вимагають від сторін високої відповідальності, ретельного документального оформлення кожного етапу, оперативного реагування на зміни обставин та чіткого дотримання норм законодавства, що особливо важливо в умовах воєнного стану та швидкозмінної логістичної ситуації.

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи викладене в третьому розділі, можна констатувати, що порядок укладення договору транспортного експедирування характеризується

обов'язковою письмовою формою, детальним узгодженням усіх істотних умов, використанням типових форм та врахуванням сучасних ризиків. Виконання договору має комплексний характер з підвищеною відповідальністю експедитора, необхідністю координації з третіми особами та адаптацією до воєнних реалій. Припинення відбувається за загальними цивільно-правовими підставами з урахуванням специфіки галузі.

Аналіз показав, що чітке дотримання порядку укладення, належне виконання зобов'язань та обґрунтоване припинення договору є запорукою його ефективності та стабільності. Результати дослідження підтверджують важливу роль договору транспортного експедирування як ефективного правового інструменту організації логістики, забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків та підтримки економіки України в сучасних складних умовах.

ВИСНОВОК

Договір транспортного експедирування є одним із найважливіших і найбільш затребуваних інститутів сучасного цивільного права України. Проведене комплексне дослідження дозволяє стверджувати, що цей договір не є простим посередницьким інструментом, а являє собою самостійний, складний і багатогранний правовий механізм, спрямований на комплексну організацію перевезення вантажів у внутрішньому та міжнародному сполученні. Він забезпечує ефективну взаємодію між клієнтом і професійним експедитором, дозволяючи оптимізувати логістичні процеси, зменшувати витрати та ризики, а також забезпечувати доставку вантажів «від дверей до дверей».

У першому розділі було проаналізовано поняття та правову природу договору, встановлено його консенсуальний, двосторонній, відплатний і змішаний характер. Договір поєднує елементи договорів перевезення, доручення, комісії та послуг, що надає йому необхідну гнучкість у сучасних господарських відносинах. Джерела правового регулювання мають комплексний характер і включають норми Цивільного кодексу України, спеціальний Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність», інші транспортні закони, типові договори та судову практику. Така багатошарова система регулювання забезпечує стабільність і адаптивність правовідносин.

Другий розділ присвячено змісту договору. Було детально розглянуто сторони договору — клієнта та професійного експедитора, істотні умови (предмет, ціна, строк), а також права й обов'язки сторін. Особливу увагу приділено об'ємному колу обов'язків експедитора, який несе відповідальність за організацію всього логістичного ланцюга, забезпечення схоронності вантажу, митне оформлення, інформування клієнта та інші дії. Чітке

визначення прав і обов'язків сторін є ключовим фактором запобігання конфліктам і забезпечення ефективного виконання договору.

У третьому розділі досліджено порядок укладення, особливості виконання та припинення договору. Укладення вимагає обов'язкової письмової форми, детального узгодження всіх параметрів вантажу та використання типових форм. Виконання характеризується комплексністю, підвищеною відповідальністю експедитора та необхідністю координації з третіми особами. Припинення відбувається на загальних підставах цивільного законодавства з урахуванням специфіки галузі. Судова практика свідчить про жорсткий підхід до відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань.

Особливого значення договір транспортного експедирування набуває в умовах воєнного стану. У цей період експедитор стає ключовим учасником логістичного процесу, який забезпечує безперервність поставок, адаптує маршрути до ризиків, мінімізує втрати та сприяє стабільності економіки України. Актуальність теми посилюється через необхідність розвитку зовнішньоекономічної діяльності, інтеграцію в європейський логістичний простір та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані суб'єктами господарювання при укладенні та виконанні договорів, юристами — для захисту прав сторін, а також викладачами та студентами — у навчальному процесі. Запропоновані рекомендації щодо чіткого формулювання умов, використання типових договорів, посилення контролю за виконанням та врахування форс-мажорних обставин сприяють підвищенню ефективності транспортно-експедиторської діяльності.

Подальший розвиток інституту договору транспортного експедирування потребує вдосконалення законодавства, зокрема детальнішого регулювання відповідальності в умовах воєнного стану, цифровізації документообігу, запровадження електронних форм договорів та посилення міжнародного співробітництва. Активне використання типових договорів, підвищення кваліфікації експедиторів та розвиток судової практики сприятимуть стабільності та ефективності цієї сфери.

Таким чином, договір транспортного експедирування є невід'ємною складовою сучасного цивільного обороту, важливим інструментом логістики та надійним засобом захисту інтересів учасників транспортних відносин. Проведене дослідження підтверджує його високу теоретичну та практичну значущість і доводить необхідність постійної уваги з боку законодавця, правозастосовних органів та бізнес-спільноти до подальшого розвитку цього правового інституту. Результати курсової роботи можуть стати основою для поглиблених наукових досліджень, а також для вдосконалення практичної діяльності в сфері транспортного експедирування в Україні.

Узагальнюючи, ефективне функціонування договору транспортного експедирування сприяє зміцненню транспортної галузі, підтримці зовнішньоекономічних зв'язків, економічній стійкості держави та її інтеграції в європейський і світовий ринок. Саме тому подальше вивчення та вдосконалення цього інституту залишається актуальним завданням цивільного права сучасної України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошиновська І. В. Шляхи вдосконалення міжнародних транспортно-експедиційних послуг підприємства : магістерська дисертація. Київ : НТУУ «КПІ», 2021. 112 с.
2. Демидчук Л. Б. Сутність якості транспортно-експедиторського обслуговування та логістичні принципи його ефективності. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2023. Вип. 72. С. 30–40.
3. Договір транспортного експедирування. Legal Aid Wiki. Оновлено 01.04.2025. URL: https://legalaids.wiki/index.php/Договір_транспортного_експедирування (дата звернення: 30.04.2026).
4. Договір транспортного експедирування : на що звернути увагу. Go-Advocate. 07.01.2026. URL: <https://go-advocate.com/dohovir-transportnoho-ekspedyruvannya-na-scho-zvernuty-uvagu/> (дата звернення: 30.04.2026).
5. Кійко А. І. Особливості транспортно-експедиторської діяльності в умовах воєнного стану. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2024. № 80. С. 170–173. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-80-22>.
6. Кійко А. І. Сутність та особливості транспортно-експедиторської діяльності підприємств : сучасний аспект. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2024. № 79. С. 106–112. URL
7. Ковальов А. О., Продашук С. М., Шпатіна О. О. Технологічні основи транспортного експедирування : конспект лекцій. Ч. 1. Харків : УкрДУЗТ, 2023. 73 с.
8. Міакушко В. Транспортно-експедиторська діяльність : основи та бізнес-процеси. Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. 2024. № 3 (88). С. 87–99.

9. Підберезних І. Є. Адміністративні та господарські засади вантажних перевезень і транспортного експедирування. Legal Position. 2025. № 2. С. 27–32.

10. Послуги. Договори перевезення та транспортного експедирування : навчально-методичні матеріали. Київ : НККЕП, 2022. 10 с.

11. Правове регулювання договору транспортного експедирування. 2022. URL: <https://ur.knute.edu.ua/bitstreams/86a961aa-a401-483c-ab53-0030c8f49025/download> (дата звернення: 30.04.2026).

12. Правові аспекти договору транспортного експедирування. Consultant.net.ua. 16.12.2023. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/923> (дата звернення: 30.04.2026).

13. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05.04.2001 № 2344-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text> (дата звернення: 30.04.2026).

14. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 30.04.2026).

15. Про транспорт : Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр#Text> (дата звернення: 30.04.2026).

16. Про транспортно-експедиторську діяльність : Закон України від 01.07.2004 № 1955-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1955-15#Text> (дата звернення: 30.04.2026).

17. Разумова К. М., Новальська Н. І., Клименко В. В. Особливості сучасного транспортно-експедиторського бізнесу. Системи та технології. 2023. Вип. 1 (65). С. 124–130.

18. Рішення Господарського суду м. Києва у справі № 910/5678/23 від 12.03.2024. Єдиний державний реєстр судових рішень (дата звернення: 30.04.2026).

19. Рішення Господарського суду Одеської області у справі № 916/1234/21 від 14.06.2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104747179> (дата звернення: 30.04.2026).

20. Рішення Господарського суду Одеської області у справі № 917/8901/24 від 05.11.2024. Єдиний державний реєстр судових рішень (дата звернення: 30.04.2026).

21. Рябушин В. В. Суб'єкти правових відносин у договорі транспортного експедирування. Луганський науковий журнал. 2025. № 4. С. 141–148.

22. Типовий договір транспортного експедирування. ПриватБанк. URL: <https://static.privatbank.ua/files/data/dogovor/Типовий%20договір%20транспортного%20експедирування.docx> (дата звернення: 30.04.2026).

23. Типовий договір транспортного експедирування у внутрішньому та міжнародному сполученні : затверджено Асоціацією міжнародних експедиторів України 28.04.2024. URL: <https://ameu.org.ua/2-uncategorised/4834-tipovij-dogovir-transportnogo-ekspediruvannya-avtomobilnim-transportom> (дата звернення: 30.04.2026).

24. Технологічні основи транспортного експедирування : конспект лекцій (додаткові матеріали 2023). URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/15027/1/Конспект%20лекцій.pdf> (дата звернення: 30.04.2026).

25. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.04.2026).

26. Яворський Я. П., Вельган І. В., Коник І. В., Яворський Я. Я.
Транспортно-експедиторська діяльність : навчальний посібник. Львів :
ЛЕВАДА, 2022. 228 с.